

Židovská náboženská obec Nové Mesto nad Váhom, 1935 – 1957

Prvú náboženskú obec si židia zriadili s povolením českého kráľa Otakara. Moravskí a českí žitia obchodujúci na Slovensku smeli používať ako prekladisko pri plavbách pl'ami po Váhu Nové Mesto - filiálku Uherského Hradišťa (1270). Koncom 13. storočia žilo v Novom Meste asi 15 židovských rodín. Po bitke pri Moháči (1526) ovplyvnilo postoj novomestskej mestskej rady vyhnanie bratislavských židov vdovou po kráľovi Ľudovítovi. Pravdepodobne v 16. a začiatkom 17. storočia židia opustili mesto pred tureckým nebezpečenstvom a uchýlili sa na hrad Beckov. V druhej polovici 17. storočia sa objavili noví osídlenci, ktorí sa organizovali ako pobočka náboženskej obce v Uherskom Brode. Boli pod ochranou šľachty, najmä grófa Pongráca (Pongrácz), ktorý im písomne stanovil ich práva a povinnosti. Zmluva umožnila židom založiť si vlastnú náboženskú obec.

V polovici 18. storočia tu bolo doložených už 80 židovských rodín. Zaoberali sa prevažne obchodom a remeslom. Mali vlastnú synagógu a školy, cintorín sa rozprestieral pod mestským opevnením. Novomestská náboženská obec sa po Bratislave stala druhou najväčšou v Uhorsku (po roku 1785). V Novom Meste si postavili tri synagógy, ale žiadna z nich sa nezachovala. Po vydaní tolerančného patentu Jozefa II., tu bola roku 1784 založená židovská národná škola. Už v 19. storočí tu fungovala hlavná škola pod vedením rabína a riaditeľa J. Weisza. V 60. rokoch 19. storočia z nej vznikla židovská reálka, jediná v Uhorsku. V roku 1856 škola vyhorela aj s archívom židovskej náboženskej obce (ŽNO). Finančnú podporu na opravu školy poskytol cisár František Jozef I. V roku 1860 pribudla v Novom Meste dievčenská stredná židovská škola. Čoskoro sa stala známou v celom Uhorsku. Po poštátnení v roku 1919 zostala otvorená len židovská ľudová škola.

Na hospodársky rozvoj Nového Mesta prispievali aj novomestskí žitia, ich náboženská obec bola veľmi aktívna. Podporovala dobročinnosť, zriaďovanie niektorých kultúrnych fondov a nadácií. Prosperovanie malo za následok aj nárast počtu židovského obyvateľstva, v roku 1920 tvorili 60 % z celkového počtu obyvateľov Nového Mesta. Obdobie vojnovej Slovenskej republiky znamenalo likvidáciu židovského obyvateľstva a zánik ich náboženskej obce.

Fond novomestskej ŽNO obsahuje stanovy, zápisnice zo zasadnutí predstavenstva ŽNO, obežníky Ústredného zväzu ŽNO a správy Hlavného rabinátu v Bratislave, zoznamy a potvrdenia o úmrtí, osobné údaje, majetkovoprávne spisy, administratívne spisy, korešpondenciu, mzdovú a ekonomickú agendu, dane a poplatky, účtovné knihy, účtovné doklady.

Fond je uložený v Archíve SNM na Žižkovej 18 v Bratislave.

Viac pozri in:

Elena Machajdiová: Sprievodca po Archíve Slovenského národného múzea, Bratislava 2008.

Dostupné v predajniach SNM v Bratislave na Vajanského nábr. č. 2 a Žižkovej ul. č. 16.